

11. AKTI PRVOG ZASJEDANJA ZAVNOBiH-a

REZOLUCIJA ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA BOSNE I HERCEGOVINE

(26-27. novembar 1943. godine, Varcar-Vakuf /Mrkonjić Grad/)

Prvi put u istoriji Bosne i Hercegovine sastali su se predstavnici srpskog, muslimanskog i hrvatskog naroda, povezani čvrstim bratstvom u ustanku s ciljem, da na osnovu rezultata oružane borbe naroda Jugoslavije i naroda u Bosni i Hercegovini donesu političke odluke koje će otvoriti put našim narodima da urede svoju zemlju onako kako to odgovara volji i interesima.

Na svojoj prvoj konferenciji, održanoj 26 i 27 novembra 1943 god. vijećnici Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, razmatrajući pitanje vanjske i unutarnje politike, donose ove zaključke:

1) Ovogodišnje velike pobjede Crvene armije nad njemačkim fašističkim hordama izmijenile su daljni tok svjetskog rata. Crvena armija uspjela je u ovoj godini da zada smrtonosni udarac fašističkoj zvijeri na Istočnom frontu, što je znatno približilo pobjedu Saveznika. Udarac Crvene armije protiv fašističkog neprijatelja podrprle su ratne akcije engleskih i američkih trupa u Africi, Sredozemlju i Južnoj Italiji, kao i bombardovanje važnih industrijskih centara u Njemačkoj. Borba potlačenih naroda Evrope, u prvom redu oružane borbe naših naroda, doprinijela je takođe slabljenju pozicija fašizma. Sve to zajedno, a u prvom redu pobjede Crvene armije, dovelo je fašističku Njemačku i njene vazale pred katastrofu.

Odnosi među saveznicima svakim danom su čvršći, dok se fašistički blok raspada zbog poraza fašističkih trupa na Istočnom frontu i udara Saveznika po njemačkim trupama na jugu Evrope. Italija je ispala iz hitlerovskog bloka. Finska, Mađarska i Rumunija i drugi Hitlerovi sateliti brinu brigu kako da se izvuku iz močvare u koju ih je doveo Hitler. Vlastodršci tih zemalja, lakomi za pljačku, nastoje da se izvuku od odgovornosti sad kad je jasno da je Hitlerova propast neizbežna. Raste

talas mržnje i negodovanja u svim zemljama Evrope protiv fašističkog porobljivača. Stvoreni su svi uslovi za konačan slom fašizma.

Što već do danas nije došlo do uništenja fašizma, krivo je odsustvo drugog fronta u Evropi. Sada, kako izlazi iz govora druga Staljina, drugi front nije daleko. Njegovo otvaranje ubrzaće konačni slom njemačkog fašizma i učiniti kraj raznovrsnim kombinacijama reakcionarnih klika, koje podržavaju i bivšu jugoslovensku vladu, kao i neke druge izbjegličke vlade, koje zajedno sa okupatorom vode borbu protiv narodnog ustanka.

Naši narodi u teškoj i krvavoj borbi protiv okupatora, Pavelićevih ustaša, Nedića, Rupnika i četnika Draže Mihailovića, stvorili su slavnu narodno-oslobodilačku vojsku na čelu s vođom naroda Jugoslavije i mudrim Vrhovnim komandantom, drugom Titom. Ona je svojom herojskom borbom spasla naše narode od uništenja i udarila čvrst temelj njihovom bratstvu i srećnoj budućnosti. Blagodareći naporima i junaštvu naše slavne vojske, naša domovina postala je važan činilac u borbi protiv fašizma. Ona je podigla u svijetu ugled naših naroda kao nikad do sad. Svojom borbom narodno-oslobodilačke vojske pomogla je i pomaže, kako bratskoj Crvenoj armiji, tako i engleskoj i američkoj vojsci u Africi i Italiji.

Narodi Bosne i Hercegovine, Srbi, Muslimani i Hrvati, s mržnjom i prezirom odbacuju Nedića, Pavelića i druge otvorene sluge okupatora. Oni isto tako s mržnjom odbacuju izdajničku kliku Draže Mihailovića koji zajedno sa okupatorom više od dvije godine vodi borbu protiv Narodno-oslobodilačke vojske i Narodno-oslobodilačkog pokreta. Kao što su ustaške bande krive za nebrojene zločine nad srpskim narodom i najboljim sinovima Muslimana i Hrvata tako su i bande Draže Mihailovića krive za svoje zločine nad našim narodima naročito nad Muslimanima, i nad najboljim sinovima srpskog naroda.

2) Narodi Bosne i Hercegovine ne žele više povratak starog stanja koje je i dovelo do naše nesreće. Narodi Bosne i Hercegovine kroz vatru narodno-oslobodilačke borbe iskivaju svoje bratstvo i to bratstvo čuvaće kao najčvršće jemstvo bolje i srećne budućnosti. Stare političke stranke, kako velikosrpske tako i Jugoslovenska muslimanska organizacija i rekacionari iz Hrvatske seljačke stranke, nisu zbližavale narod, već su svojom protivnarodnom politikom produbljivale jaz među njima i sijale mržnju. Netrpeljivost i neslogu iskoristio je njemački okupator i preko svojih slugu, ustaša i četnika na mnogim mjestima doveo do međusobnog krvavog istrebljivanja. Zahvaljujući Komunističkoj partiji, organizatoru narodno-oslobodilačke borbe, narodi Bosne i Hercegovine, poslije toliko žrtava i krvoprolića, ostvaruju bratstvo i jedinstvo u Narodno-oslobo-

dilačkom pokretu, koje će dalje razvijati i učvršćivati kao najdragocjeniju pobjedu u ovoj borbi.

Narodi Bosne i Hercegovine ne žele povratak starog stanja još i zato, što oni nisu imali nikakvih demokratskih prava u biv. Jugoslaviji i što je Bosna i Hercegovina bila pokrajina koju su ugnjetavala i pljačkala velikosrpska gospoda uz pomoć i zajedno sa reakcionarnim klikama u Jugoslovenskoj muslimanskoj organizaciji u Hrvatskoj seljačkoj stranci.

3) Narodi Bosne i Hercegovine odriču svako pravo tzv. londonskoj vladi da ih pretstavlja i govori u njihovo ime. Londonske izbjeglice već dvije godine vode borbu sa svojim ministrom Dražom Mihailovićem protiv Narodno-oslobodilačke vojske, ne birajući sredstva u svojoj izdajničkoj raboti. Takozvana jugoslovenska vlada u inostranstvu povezala se sa okupatorom, ustašama i Nedićem i odgovorna je za nebrojene zločine počinjene u našoj zemlji. Vezujući se za okupatora, ona nije samo neprijatelj naših naroda i njihove opravdane borbe, već, stvarno, i neprijatelj naših saveznika Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike.

Narodi Bosne i Hercegovine ne mogu preći preko činjenice da su kralj i monarhija centar oko koga se okuplja izbjeglička reakcija koja je organizovala bratoubilački rat u službi okupatora. Kralj je više od 2 godine preko svog ministra Draže Mihailovića i njegovih četnika vodio oružanu borbu protiv Narodnooslobodilačkog pokreta. U kraljevo ime četničke bande nanijeli su našim narodima teške nesreće, raspirujući bratoubilački rat. Kralj i monarhija povezali su se u svojoj borbi protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta svih naroda Jugoslavije, s krvavim neprijateljem sveg Slovenstva i naprednog čovečanstva – Njemačkim fašizmom. Tako su kralj i monarhija, ne samo nosilac borbe protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji, nego i neprijatelj naših saveznika.

Narodi Bosne i Hercegovine zbog toga s pravom traže od Engleske i Amerike da londonskim izdajničkim izbeglicama i kralju Petru II otkazu svaku podršku.

Ustanak u Bosni i Hercegovini zahvatio je sve krajeve. Više od dvije trećine teritorije Bosne i Hercegovine oslobođeno je od okupatora. Srpske mase, koje sačinjavaju većinu u Narodno-oslobodilačkoj vojsci i koje su dale najviše žrtava, danas stoje odlučno uz Narodno-oslobodilački pokret. Velikosrpska reakcija nije uspjela da ih uvuče u svoje bratoubilačko kolo. Četništvo se raspada, a zavedeni većinom seljaci pristupaju Narodno-oslobodilačkom pokretu. Izdajnička velikosrpska politika izgubila je oslonac u srpskim masama.

Muslimanske mase sve više uviđaju da Muslimani mogu izvojevati ravnopravnost i slobodu i osigurati svoj opstanak samo u Narodno-oslobodilačkom pokretu, i danas sve više pristupaju borbi protiv okupatora i njegovih pomagača. Većina vođstva biv. Jugoslovenske muslimanske organizacije, sa Džaferom Kulenovićem na čelu, koja je prišla okupatoru i ustašama i koja je kriva za stradanja Muslimana kao i Srba, gubi svaki uticaj na muslimanske mase. Sad se javljaju među Muslimanima političke šićardžije koji pokušavaju da zadrže prilaznje Muslimana Narodno-oslobodilačkom pokretu parolom: Muslimani su se jednom prevarili, drugi put ne smiju prenađiti. Masovni prilazak Muslimana Narodno-oslobodilačkom pokretu zbrisaće i te pokušaje muslimanske reakcije da omete bratimljenje Muslimana sa srpskim i hrvatskim narodom i iskoriste ih za svoje sebične ciljeve.

Danas i Hrvati u Bosni i Hercegovini, poučeni primjerom braće Hrvata u Hrvatskoj i Dalmaciji, sve više stupaju u redove Narodno-oslobodilačkog pokreta i tako peru ljagu koju ustaše nanesoše hrvatskom imenu. Pristupanjem u narodno-oslobodilačke redove i jednog dijela prvaka Hrvatske seljačke stranke osjetno je ubrzano odvajanje bosanskih Hrvata od reacionara iz biv. vođstva Hrvatske seljačke stranke s Mačekom na čelu, koji su uzalud pokušavali da zaustave hrvatski narod od borbe, da bi ga kasnije, svojom saradnjom sa okupatorom i velikosrpskim klikama u Londonu, pokušali gurnuti u borbu protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta.

4) Narodi Bosne i Hercegovine stvaraju u zajednici sa ostalim narodima Jugoslavije novu demokratsku federaciju Jugoslaviju slobodnih i ravnopravnih naroda, u kojoj će biti zajamčena puna ravnopravnost svim njenim narodima. Narodi Bosne i Hercegovine, u zajednici sa drugim narodima Jugoslavije, zajedničkim naporima kroz oružanu borbu za slobodu i nezavisnost izvojevali su pravo da urede svoju zemlju onako kako to najviše odgovara volji i interesima i njih samih i svih naroda Jugoslavije.

Narod Bosne i Hercegovine danas pretstavlja jedino Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja za Bosnu i Hercegovinu i Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, kao vrhovno političko predstavništvo svih naroda Jugoslavije, koje oličava bratstvo naših naroda i njihovu nepokolebljivu volju da izgrade ravnopravnu demokratsku federativnu Jugoslaviju. Narode Bosne i Hercegovine, kao i ostale narode Jugoslavije može predstavljati danas u zemlji i pred inostranstvom jedino AVNOJ i vlast koja iz njega proizilazi.

Narodi Bosne i Hercegovine vijekovima su živjeli zajedno međusobno izmiješani i povezani zajedničkim interesima. Vijekovima je tuđin unosio sukobe i mržnju. Tu politiku mržnje i netrpeljivosti nastavile su u bivšoj Jugoslaviji sve protivnarodne partije. U plamenu narodno-oslobodilačke borbe brišu se tragovi zlosrećne prošlosti i stvara se nerazrušivo bratstvo naroda Bosne i Hercegovine koji više neće dozvoliti da njihova domovina bude predmet borbe velikosrpske, velikohrvatske i muslimanske reakcije oko podjele vlasti.

5) *Danas narodi Bosne i Hercegovine kroz svoje jedino političko predstavništvo Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, hoće da njihova zemlja, koja nije ni srpska, ni hrvatska, ni muslimanska nego i srpska i muslimanska i hrvatska, bude slobodna i zbratimljena Bosna i Hercegovina, u kojoj će biti osigurana puna ravnopravnost i jednakost svih Srba i Muslimana i Hrvata. Narodi Bosne i Hercegovine učestvovali će ravnopravno sa ostalim našim narodima u izgradnji narodne demokratske federativne Jugoslavije.*

Na tom putu biće još teškoća i žrtava, jer naši neprijatelji još nisu uništeni. Zato se pred ZAVNOBiH postavljaju zadaci: da učvršćuje bratstvo naroda Bosne i Hercegovine, da razvija oružanu borbu protiv okupatora i njihovih pomagača, uvodeći nove borce u naš Narodno-oslobodilački pokret, naročito Muslimane i Hrvate; da oslanjajući se na narodno-oslobodilačke odbore, od seoskih do oblasnih, učvršćuje i proširuje novu narodnu vlast, veliku tekovinu naroda u njegovoj borbi. Na taj način ZAVNOBiH će moći da u još većoj mjeri pomaže Narodno-oslobodilačku vojsku i još uspješnije rešava ekonomska, socijalna, prosvjetna i zdravstvena pitanja.

6) Srbi, Muslimani i Hrvati, čvrsto zbijeni oko ZAVNOBiH-a, uprkos svim poteškoćama, nastaviće u zajednici sa ostalim narodima Jugoslavije svoju pravednu i opravdanu borbu, do potpunog istrebljenja okupatora iz naše zemlje i uništenja svih njegovih pomagača.

Zemaljsko antifašističko vijeće
narodnog oslobođenja Bosne
i Hercegovine

Izvor naveden prema: L. GERŠKOVIĆ, *Dokumenti*, 205-209; usporediti: K. TRNKA, *Konstitutivnost naroda*, Sarajevo 2000, 142-146; (dalje se citira kao *Konstitutivnost naroda*); B. PETRANOVIĆ, M. ZEČEVIĆ, *Jugoslavija 1918-1984*, 540-541.

Komentar – Uoči sazivanja AVNOJ-a na njegovo plenarno zasjedanje rukovodstvo NOP-a je poduzelo sve mjere u cilju *konstituiranja zemaljskih antifašističkih vijeća narodnog oslobođenja*, kao centralnih NOO-a u onim jugoslavenskim zemljama gdje još nisu bila formirana. Njihovo konstituiranje predstavljalo je još jedan korak naprijed ka *izgradnji Jugoslavije na federativnom principu*. Zbog stalnih borbi na području Bosne i Hercegovine kasnilo se sa formiranjem ovog vijeća. Istovremeno se raspravljalo o statusu BiH u okviru buduće zajedničke države. Naime, članovi CKKPJ, zaduženi da sastave nacrt odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a, promatrali su jugoslavensku federaciju kao tvorevinu izgrađenu isključivo na nacionalnom principu, polazeći od shvaćanja *"koliko nacija, toliko federalnih jedinica"*. U pogledu statusa Bosne i Hercegovine, u kojoj su živjeli izmiješani Srbi, Hrvati i Bošnjaci, bilo je različitih prijedloga. U tom smislu mišljenje da bi se BiH trebala oblikovati kao autonomna jedinica zbog njene nacionalne složenosti, predstavlja jedno *"mehaničko rješenje"* ovog pitanja. Na koncu je prevladalo najrealnije shvaćanje da se *BiH konstituirao kao posebna federalna jedinica, ravnopravna sa ostalim jedinicama u okviru buduće DFJ, tim prije što je BiH već od ranije bila historijski formirana geografsko-ekonomska cjelina sa svojom specifičnom političkom organizacijom. Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja BiH konstituirano je kao najviše političko tijelo za BiH na svom osnivačkom zasjedanju održanom 25. i 26. novembra 1943. u Mrkonjić Gradu. Tom prilikom je usvojena Rezolucija ZAVNOBiH-a, kao i Proglas narodima BiH. U Rezoluciji se ističe da će narodi BiH učestvovati ravnopravno sa ostalim narodima u izgradnji narodne demokratske federativne Jugoslavije, čime je zapravo izražena "konstitutivnost naroda". Na ovom zasjedanju ZAVNOBiH-a uspostavljeno je teritorijalno jedinstvo BiH i faktički obnovljena njena državnost, što je potvrđeno i odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a.*